

Великодна М.С.

к. психол. н.,

*Криворізький педагогічний інститут,
Криворізький національний університет*

ФЕНОМЕНОЛОГІЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ДЕФОРМАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ

Безпосереднім продуктом, наслідком професіоналізації особистості може виступати не лише досягнення нею професійної ідентичності, здобуття професійної компетентності та формування професійної готовності до виконання фахової діяльності, але й професійна деформація особистості. Остання, за нашими висновками, є явищем протилежним професійному саморозкриттю, яке полягає в досягненні професійної ідентичності шляхом відчуження від своєї Самості та характеризується рольовою ригідністю, що змушує індивіда продовжувати здійснюватись як професіонал у позапрофесійному просторі. Відповідно постає питання, якими ж є ознаки, форми та види професійної деформації особистості, що до них звертаються дослідники цього явища?

Асимілюючи точки зору динамічної концепції особистості Д. М. Хломова та теорії *self* П. Гудмена і Ф. Перлза, С. В. Ковальчишина маркером професійної деформації особистості розглядає пристосування особистістю до вимог професійного середовища одним конкретним, тривалим у часі, способом, що стає на заваді розвитку і суб'єкта діяльності, і самої діяльності [6]. Тобто йдеться про те, що ми назвали б ригідною професійною адаптацією. Дослідниця С. В. Грищенко серед типових ознак професійної деформації вказує на розчарування в професії, кар'єрну кризу, втрату авторитету [3]. Однак ці ознаки, на наш погляд, можуть вказувати радше на реакцію особистості на наслідки її професійної

деформації щодо подієвості її життєвого шляху, аніж на саму професійну деформацію. Окрім того зазначені маркери можуть свідчити про переживання особистістю нормативної чи ситуативної професійної кризи. Натомість ми розділяємо погляд О. М. Реви та С. В. Бойко, які слушно вказують на такі два аспекти професійної деформації: перший стосується надмірної стереотипізації діяльності, опору новому, трафаретності підходів, спрощеності поглядів на проблеми, що в цілому обумовлює зниження професійного рівня; другий полягає в перенесенні професійних звичок, корисних в роботі, на сімейне та дружнє спілкування [8].

Традиційно виділяють також різні форми й види професійної деформації особистості. Щодо видів професійної деформації, то, на думку І. Хоржевської, вона може мати епізодичний або стійкий, поверховий або глобальний, позитивний або негативний характер [10]. Стосовно форм професійної деформації існують неоднозначні позиції, що може бути пов'язане з відсутністю їх чіткої критеріальної класифікації. Так, однією з форм професійної деформації є професійна індиферентність, або професійна байдужість, яка проявляється, на думку Е. Ф. Зеєра, в емоційній сухості, ігноруванні індивідуальності інших [4]. До причин розвитку професійної індиферентності Н. М. Калька відносить узагальнення особистого негативного досвіду взаємодії та тривалу емоційну втому [5]. Ж. П. Вірна до професійних деформацій зараховує такі її форми як подвійні етичні стандарти, професійний маргіналізм та професійне вигорання [2]. В аспекті професійних деформацій В. Р. Коцкій розглядає і професійну невротизацію особистості, визначену автором як процес набуття людиною стану неврозу (істерії, неврастенії або нав'язливого стану) внаслідок епізодичних або постійних деструктивних проявів професійної ситуації [7]. Крайньою формою професійної деформації О. Г. Боднарчук вважає професійну деградацію особистістю, пов'язану зі спекуляцією посадовими повноваженнями, девіантною поведінкою, які можуть переноситись і в позаслужбовий простір [1].

Однак, якщо викладені форми професійної деформації можна віднести до індивідуальних, то О. М. Рева та С. В. Бойко вивчають явище групової професійної деформації, які виникають внаслідок одного або декількох із сімнадцяти групових ефектів та знижують ефективність роботи в цілому. До таких деформацій автори відносять: соціальну інгібіцію, зменшення індивідуальної відповідальності, нав'язані форми поведінки, groupthink (конформне мислення, що характеризується надоптимізмом, тенденційним підбором інформації, впевненістю у всесильності групи, оманливістю ініціативи, груповий егоїзм) тощо [8].

Існують також позиції, відповідно до яких сама професійна деформація є лише однією з форм професійних деструкцій особистості. Так, на думку С. В. Ковальчишиної, професійна деформація є провісником професійної деструкції [6], її нижчим щаблем. Сама ж професійна деструкція, за визначенням В. Д. Тогобицької, – це «порушення вже засвоєних способів діяльності, руйнування сформованих професійних якостей, поява стереотипів професійної поведінки і психологічних бар'єрів при освоєнні нових професійних технологій, професії або спеціальності» [9, с. 246].

Критичний аналіз зазначених та інших робіт із проблеми феноменології професійної деформації дозволив нам дійти висновку, що професійна деформація особистості може мати ситуативний або постійний характер, протікати в індивідуальній чи груповій формі та втілюватися у таких ознаках:

- ригідна професійна адаптація;
- стереотипізація діяльності;
- перенесення професійного стилю спілкування й поведінки в позапрофесійний простір;
- професійна індіферентність (байдужість);
- професійна невротизація;
- девіантна поведінка у професії (порушення вимог фаху, спекуляція службовим становищем тощо).

Перспективним в контексті зазначеного є дослідження конкретного прояву феноменології професійної деформації у конкретних умовах професійної діяльності різного типу.

Список використаних джерел:

1. Боднарчук О. Г. Професійна деформація персоналу як передумова виникнення корупції в Державній кримінально-виконавчій службі України [Електронний ресурс] / О. Г. Боднарчук // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2012. – № 2 (6). – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/e-journals/Choasp/2012_2/12bohvsu.pdf
2. Вірна Ж. П. Неврогенез професійних деструкцій особистості / Ж. П. Вірна // Психологічні перспективи. – 2012. – Вип. 19. – С. 84-90.
3. Грищенко С. В. Стратегії самодопомоги в подоланні професійної деформації в діяльності соціальних педагогів / С. В. Грищенко // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка. Серія: Педагогічні науки : збірник. Вип. 96. – Чернігів : [б. в.], 2012. – С. 53–57.
4. Зеер Э. Ф. Психология профессий : учеб. пос. [3-е изд. перераб. и доп.] / Э. Ф. Зеер. – М. : Академический Проект, Фонд «Мир», 2005. – 336 с.
5. Калька Н. М. Психогічні особливості професійної індиферентності в контексті професійних деструкцій особистості / Н. М. Калька // Психолого-педагогічні виклики сучасності: шляхи розв'язання та новітні перспективи : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Львів, 16–17 грудня 2011). – Львів : Львівська педагогічна спільнота, 2011. – С. 28–29.
6. Ковальчишина С. В. Теоретико-методологічний підхід до питання феномена професійної деструкції правоохоронців / С. В. Ковальчишина // Кадровий вісник. – 2012. – № 1 (3). – С. 60–72.
7. Коцїй В. Р. Професійна невротизація: методологія і практика / В. Р. Коцїй // Проблеми загальної та педагогічної психології : Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка НАПНУ. – Т. XI, Ч. 7. – С. 229-240.
8. Рева О. М. Ірраціональність групової поведінки та групові деформації працівників у процесі спільної праці / О. М. Рева, С. В. Бойко // Вчені записки [Текст] / Університет економіки та права «КРОК». – К., 2009. – № 19. – С. 225–235.
9. Тогобицька В. Д. Психопрофілактика та психокорекція професійних деструкцій пожежників-рятувальників / В. Д. Тогобицька // Проблеми екстремальної та кризової психології. – 2011. – Вип. 10. – С. 238–247.

10.Хоржевська І. М. Професійне становлення спеціаліста та профдеформація / І. М. Хоржевська // Максименко С. Д. Реалізація нужди у підлітковому віці : збірник наукових праць. Психологічні науки. – Т. 2, Вип. 4. – С. 254–257.

Густодымова В.С.

аспирант,

Таврический национальный университет им. В.И. Вернадского

ФЕНОМЕН ПСИХОЛОГИЧЕСКОЙ ЗАВИСИМОСТИ КАК ПРОБЛЕМА ЛИЧНОСТНОГО РОСТА: ЮНГИАНСКИЙ ПОДХОД

Феномен психологической зависимости представляет собой одну из наиболее актуальных и болезненных проблем на сегодняшний день, становится атрибутом современной жизни. Психологические зависимости охватывают все многообразие жизнедеятельности человека: любовь, работу, секс, деньги, спорт, духовный поиск и т.д. Внимание исследователей все больше привлекает влияние особенностей культуры на формирование проблем личностного и духовного роста, в том числе на формирование различных видов психологической зависимости. Сложившаяся ситуация требует новых, нестандартных подходов в решении проблемы различных видов зависимости на основе анализа глубинных факторов, а также культурных установок, лежащих в основе данного феномена. Одной из психоаналитических теорий, предложившей новый взгляд на проблему феномена психологической зависимости является аналитическая психология К.Г. Юнга. Юнгианский подход обосновывает необходимость удовлетворения духовных потребностей индивида, как источника личностного и духовного развития современного человека, что дает основание рассматривать процесс преодоления психологической зависимости в контексте проблемы личностного роста.